

Bývalý vojenský výcvikový prostor Milovice - Mladá

Začalo to již v roce 1904

Po vojenských neúspěších rakousko-uherské armády v prusko-rakouské válce bylo rozhodnuto, že musí dojít k její modernizaci včetně důkladného výcviku vojsk. K tomu ale armádě chyběly vhodné trvalé výcvikové prostory. Nejvhodnější území pro boj a střelbu si vytipovala na rozsáhlém území zahrnující tehdejší Nové a Staré Benátky, Kbel, Jiřice, Vrutice, Milovice, Mladá, Lipník a Straky.

Vyhláškou o vyvlastnění nemovitostí vydanou dne 30.4.1904 armáda začala vykupovat statky, pozemky a domy, kdo prodat nechtěl, toho donutili. Ostrý dělostřelecký výcvik v těsném sousedství domů byl dobrý psychologický nátlak. Obec Mladá nacházející se uprostřed zabraného území, která měla šest statků a největší z nich osmnáct chalup, dále školu a faru, byla vystěhovávána a srovnána se zemí. Armáda v roce 1907 jako kompenzaci škod za původní kostel Sv. Kateřiny v Mladé vystavěla v Milovicích nový kostel, faru a hřbitov.

1. světová válka

Od jejího počátku v roce 1914 byl vybudován u Milovic velký zajatecký tábor pro ruské, srbské a italské válečné zajatce. Lágr měl 65 baráků, každý z nich o velikosti 30 - 45 m délky a 10m šířky. Baráky byly ztlučeny z prken a polepeny černou lepenkou, stály na podezdívce z cihel, přičemž do jednoho se vešlo až 300 zajatců. Celý tábor byl obehnaný trojnásobným plotem z ostnatého drátu. Životní podmínky v lágru byly velmi těžké, zajatci umírali na infekční choroby, z nedostatku potravy či vyčerpáním z námahy při nucené práci. Pracovali při stavbě a údržbě tábora, vojenského cvičiště, na polích a v lesích, na stavbě silnic a také hrobů. Mimo jiné tak vznikla tzv. ruská silnice mezi Mladou a Lipníkem, kterou stavěli ruští zajatci, nebo Vojenský zajatecký hřbitov, kde bylo pochováno několik tisíc zajatců různých národností, převážně Italů.

Meziválečné období 1918-1939

Již od ukončení první světové války a zřízením samostatné Československé republiky roku 1918 československá armáda provozovala v milovickém táboře výcvik dělostřeleckých vojsk, zkoušky těžké munice, byly zde umístěny vojenské instrukční školy a probíhal i výcvik balónového vojska. Roku 1920 (a posléze ještě 1922) navštívil prezident T.G.Masaryk zdejší posádku. Konala se přehlídka vojska včetně cvičné dělostřelby. V roce 1922 byl veřejně odhalen pomník válečným zajatcům, a dále zde byly pak každoročně pořádány vzpomínkové slavnosti.

Z důvodu potřeby rozšíření cvičiště a snadnější dopravy byla v roce 1921 budována z Lysé nad Labem do Milovic železniční vlečka, která sloužila kromě přepravy vojenských příslušníků a obyvatelů Milovic také k výcviku vojsk železničních útvarů.

V roce 1923 se začalo jednat o rozšíření vojenského území o 2700 hektarů, tedy na celkovou rozlohu téměř 5000 hektarů. Jednalo se o rozšíření na území, do kterého spadaly např. Dražice, Brodce, Horky, Kostomlaty, Všejanya, Struhy, Oujezd, Josefov a Luštěnice. Z plánu však nakonec sešlo.

Ve dvacátých letech byla v rámci tzv. útočné vozby československé armády vybudována v Milovicích tanková četa s francouzskými tanky Renault FT, která byla jediná v celé armádě, a kromě vlastního výcviku u praporu sloužila jako ukázková i pro jiné útvary. Milovický pluk převzal v roce 1936 první tanky vyrobené ve firmě Škoda a ČKD a do roku měla již ve výzbroji 197 tanků.

Mezi obyvateli Milovic a armádou byl velmi blízký svazek spolupráce. Vojáci vybudovali pro děti Skautský domov, zajišťovali přepravu stanů na letní skautské tábory, armáda zapůjčovala stadion ve vojenském táboře na všechny sokolské akce, byla vydlážděna silnice Milovice – Lysá a také průtah obcí Milovice.

Předválečná okupace

Předválečná okupace Československa fašistickým Německem roku 1939 znamenala také obsazení vojenského prostoru Mladá, zkonfiskování československé armádní výzbroje včetně skvělých českých tanků. Milovický vojenský prostor byl němci pojmenován Truppenübungsplatz Milowitz a sestával se ze tří táborů, jeden z nich Nordlager tvořil prostor Zelené u Luštěnic. Jeho určením byl výcvik jednotky před odchodem na frontu.

Současně od počátku okupace Němci počítali ještě s dalším rozšířením vojenského prostoru, které se nepovedlo prosadit za rakousko-uherska ani posléze ve dvacátých letech, a to na celkovou rozlohu dokonce 5300 hektarů. Za čtyři měsíce bylo administrativně vše připraveno k vystěhování obcí Jiřice, Benátecká Vrutice, Struhy, Lipník, Zelená, Kbel, Újezdec, a také Mladotín (osada u Benátek nad Jizerou), který byl zcela vystěhován a srovnán se zemí. Byla zabrána i část katastrů dalších obcí, mezi nimi i Luštěnický. Vystěhovalci dostali striktní ultimatum k opuštění svých domů do 31.10.1940. Majitelé domů, pokud souhlasili s prodejem, podepsali s německými úředníky smlouvu, kde si mohli určit cenu. V opačném případě jim hrozilo vyvlastnění za směšnou cenu. Z peněz si pak lidé měli opatřit náhradní bydlení. Odchod

z rodiště znamenal pro stovky rodin obrovskou tragédií. Movitější si postavili nové domy mimo zabrané území, tak vznikla např. ulice Májová ve Všejanech, téměř zcela tvořená vystěhovalci z Radenic a Lipníka, méně zámožní rolníci se rozptýlili k příbuzným do okolí.

2. světová válka

Němci po celou dobu okupace tábor přestavovali a rozšiřovali, vybudovali šest střelnic, téměř všude postavili bunkry, pozorovatelný, pěchotní úkryty. Na vlečce přepravovali množství stavebního materiálu. Postavili rozsáhlé muniční sklady odhadem s více jak 150 vagonů munice mezi Tuchomí a Hasinou, u Luštěnice a na Jiváku.

Na přelomu let 1940-1941 probíhaly v prostoru přísně utajené zkoušky s vrtulníky Focke-Achgelis, které byly vyrobeny v podzemní továrně v Rabštejně, a další různé zkoušky speciálních vozidel, např. ponorného tanku. Polní letiště využívala i Luftwaffe.

Koncem války roku 1944 pod tlakem Rudé armády byl do prostoru přesunut německý pluk z Polska s množstvím obrněných vozidel a strojů. Na jaře 1945 sem byl přesunut německý pluk poražený na západní frontě, a také konečná montáž tanků – stíhačů Hetzer z pražské továrny ČKD.

Osvobození Rudou armádou

Jak se blížilo roku 1945 osvobození Československa, u občanů žijících při vojenském prostoru převažovala nejistota, zda při svém bránění nebudou Němci decimovat vesnice a zanechávat spoušť, jak to činili jinde. Kopali tak kryty na zahradách, do beden ukrývali nejcennější věci a potraviny.

Milovický prostor Němci opouštěli ve sledu událostí při osvobození 8.5.1945. Povstalecká aktivita Němcům velmi přitěžovala například vykojenými vlaky se zeminou, přerušením trati, která se rychle ucpala transporty. Dobrovolníci nasazovali svůj život v okolních městech a obcích, lidé odstraňovali německé nápisy a vyvěšovali české vlajky. Němci těsně před odchodem vyhodili např. prachárnu u Všejan a muniční sklady v Houštině. Pamětníci vzpomínají, že okupanti houfně ujížděli i na bicyklech. Ráno 9.5.1945 převzaly vojenský prostor československé jednotky Revolučního národního výboru Milovice. Od ní 17.5.1945 převzala správu prostoru až do listopadového odchodu 1945 Rudá armáda.

Po roce 1945

Milovický prostor znovu převzala Československá armáda, rozšířila jej na konečnou rozlohu 58 km² a v sousedství na Božím Daru vybudovala na tehdejší dobu moderní letiště.

Lidé, kteří byli za války donuceni se vystěhovat, se mohli podle vydaného repatriačního zákona vrátit. Dekretem byla zrušena platnost všech vynucených smluv a vyvlastnění. Mnohé domy však byly zničené nejen válkou, ale také rozkrádači, kteří se vrhli na obce opuštěné německými vojáky a drancovali doslova vše, mizely dveře, okna, trámy z krovů, kamna... Svě udělala i Ruská armáda za těch několik měsíců přechodné správy.

Přestože bylo lidem vlastnictví formálně vráceno, vojenské orgány chtěly zabránit obnovení vesnic ve prospěch získání území pro armádu. Návrh na přidělení nejlepších obcí v pohraničí, které by byly přejmenovány podle jejich původních bydlišť však všichni obyvatelé do jednoho zamítli. Přesto si vojenská správa vyhradila konečnou úpravu hranic vojenského prostoru, především v katastrech obcí Benátecká Vrutice, Struhy, Lipník a Luštěnice.

Československá armáda využila nejprve prostor ke zřízení skladu ukořistěné techniky, která však začátkem 50. let skončila v hutích, a to včetně mnoha unikátních prototypů, z nichž některé pocházely ještě z 30. let.

V roce 1946 bylo opět vojenské cvičiště uvedeno do provozu. Jeho zahájení se zúčastnil i generál Ludvík Svoboda. V roce 1947 došlo k reorganizaci armády, do Milovic byl umístěn dělostřelecký oddíl a v roce 1950 také 3. tanková divize. V roce 1949 vešel v platnost zákon upravující postavení vojenských výcvikových prostorů, obyvatelům přilehlých obcí bylo zakázáno do nich vstupovat, a to včetně lesů. Byly zřízeny Vojenské lesy a statky s ředitelstvím na Lipníku. V roce 1950 se přehlídka vojenského učiliště v Milovicích zúčastnil také generál Alexej Čepička. V roce 1951 byl zřízen Vojenský újezd Mladá, čímž byly odloučeny správní věci vojenského tábora od obce Milovice.

V padesátých letech se opět jednalo o další rozšíření vojenského výcvikového prostoru v katastru obce Lipník. Podle úmyslů politických aktivit měly být opět vystěhovány mnohé domy, které byly sotva dokončeno nebo ještě ani nedostavěny. Naštěstí bylo po mnoha jednáních od tohoto úmyslu upuštěno.

Padesátá léta přinesla občanům ze Všejan další zvěsti, tentokrát při socializaci vesnice a zakládání JZD. Lidé, kteří se nechtěli vzdát své půdy, byli komunistickým soudem obviněni, krutě vyslýcháni, a nakonec odsouzeni na mnoho let vězení, k vysokým peněžitým trestům, konfiskaci majetku a ztrátou občanských práv. Jeden z obviněných vyslýcháný dvacetiletý mladík se již demonstrativního procesu s ostatními obviněnými nedožil údajně z důvodu selhání ledvin, ale ve skutečnosti to byl následek krutých výslechů.

Sovětská okupace

Rok 1968 znamenal pro Československo další ránu, kterou tentokrát dostalo od svých spojenců - Sovětského svazu. V noci 20.8.1968 byl mezi prvními strategickými cíly obsazen vojenský prostor Milovice a tábor Mladá, včetně letiště Boží Dar. V tu dobu, kdy velení dalo rozkaz nezasahovat, byly vojenské jednotky v Milovicích akceschopné a připravené k okamžité obraně. Armáda musela s okamžitou platností opustit výcvikový prostor i letiště a předat objekty Rusům. Část vojska bylo přesunuto na Slovensko do Martina, část do Humenného. Okupace byla

koncem srpna zpečetěna Smlouvou o podmínkách a dočasném pobytu sovětských vojsk na našem území, kterou podepsal prezident Ludvík Svoboda a další představitelé vlády. V říjnu ji pak ratifikovalo Národní shromáždění jako nejvyšší zákonodárný orgán státu.

Milovice - Mladá se stala velmi strategickým místem a současně sídlem velitelství okupačních vojsk. Byly zde tankové prapory a motostřelecké prapory, spojovací brigáda, průzkumný prapor, prapor chemické ochrany a další. Na letišti Boží Dar se usídlil stíhací pluk s MIGi, smíšené letecké divize a dopravní letecký pluk.

V lokalitě Mordová rokle mezi Milovicemi a Lipníkem vybudovali sověti třípatrové podzemní velitelství protivzdušné obrany, odkud měla být řízena vzdušná obrana v případě vypuknutí třetí světové války. Byla zde zřízena také dvoupatrová diesellová elektrárna, výrobní stlačeného vzduchu a akumulátorovna. Kryt byl konstruován tak, aby odolal jadernému útoku. V prostoru Milovic se však nenacházely, jak se mnohdy mezi lidmi povídalo, atomové zbraně.

Dne 9.5.1969 byl v Milovicích za přítomnosti prezidenta Ludvíka Svobody slavnostně otevřen Památník bitvy na Dukle. Milovice se staly téměř poutním místem vrcholných politických činitelů a rovněž i novinářů. Dne 20.8.1978 se oslav Dne letectva zúčastnili i kosmonauti J.

Romaněnko, A. Gubarev a Vladimír Remek.

Sověti provedli v celém prostoru postupně velmi rozsáhlou výstavbu objektů pro vojenskou techniku, týlové zabezpečení, výcviková zařízení i kasárny pro mužstvo. Obytné domy asi s 3000 byty pro důstojníky a jejich rodiny, které si také sami postavili – známe pod názvem „kyjeváky“. Byly velmi nekvalitní, s křivými schodišti, několikacentimetrovými škvírami podél rámu oken, nebezpečně provedenou elektroinstalací, holými betonovými podlahami, se společnou kuchyňkou a sociálním zařízením pro několik rodin. Na oknech byly místo záclon nalepené noviny, vše bylo hluboko pod českým bytovým standardem i životní úrovní. Odhaduje se, že sovětská armáda měla v letech 1984-88 v Milovicích až 100 tisíc příslušníků včetně rodin důstojníků.

Česko postavilo sovětské armádě v prostoru novou teplárnu, řadu kvalitních paneláků, sportovní halu, polikliniku, obchodní domy, velkou školu, dům pionýrů... Zatímco generálové bydleli odděleně v dobrých českých domech z padesátých let (tzv. generálské vily) s velkými byty a zahrádkami, měli k dispozici služební auto se šoférem a vlastního sluhu z řad vojáků, mužstvo žilo v neutěšených podmínkách kasáren. Oprýskaným zdem zarostlým kopřivami vévodili symboly jako opěrné ideologické body existence sovětského vojáka – říjnová revoluce, zásluhy a budovatelské úspěchy komunistické strany a sovětské vlasti, jejich hrdinové a osobnosti, dávní bohatýři. Pro soustavné ideologické působení sloužilo i vlastní televizní a rozhlasové vysílání a vydávání novin *Sovětskij soldat*.

V roce 1979 předala česká strana jako dar našeho lidu sovětské armádě Dom oficérov, obrovský kulturní dům s divadelním sálem, kinem, tanečním sálem, konferenční místností, klubovnami, knihovnou, restaurací a kavárnou. Poté sloužil také k udržování nerozlučné družby mezi sovětským a československým lidem, pořádaly se zde večery družby, tanečně – estrádní a dechové soubory byly zvány i do dalších míst v okolí, konaly se mírové slavnosti, stranické konference apod.

Pobyt sovětů měl však mnohé negativní vlivy na okolní prostředí a obyvatelstvo. Zástupci okolních měst si v roce 1981 stěžovali na hlučnost leteckého provozu, divoké skládky, zakládání ohňů, poškozování komunikací a zemědělské půdy, znečišťování vod, nedodržování dohod o objízdných trasách a počtu přesunů. Zkrátka sověti si dělali, co chtěli, neboť podle jejich propagandy jsou češi malý národ prolezlý kontrarevolucí, a oni přijeli z velkého Ruska bránit vymoženosti komunismu. K tomu ještě byla většina mužstva naprosto nevzdělaná.

Chlapce, kteří sotva dosáhli plnoletosti, verbovali přímo z chalup a chýší z tajgy Sibíře, ze stepí Zakavkazska či Dálného východu, a posadili je do tanku nebo nákladního vozidla. Neznali dopravní předpisy, a proto také docházelo k mnoha nehodám, při nichž nezřídká došlo i ke ztrátě na životech místních obyvatel.

Ani vojenský hřbitov založený za první světové války s mnoha tisíci hroby nerespektovali. Nejen že jej neudržovali, ale dokonce na něm vybudovali betonovou odstavňou plochu pro tanky a další vojenské objekty, komunikaci podél hřbitova rozšířili přes řadu hrobů.

Hospodařením Rudé armády vnikly v prostoru obrovské ekologické škody, ropné havárie znamenaly znečištění vodních zdrojů především podzemních. V letech 1984-1985 se stálým čerpáním z podzemních vrtů separovalo 5 tisíc litrů ropných látek, v roce 1989 dalších 800 litrů, v roce 1990 dokonce 13 tisíc litrů. Úniky z podzemních nádrží, v nichž sověti skladovali 40 tisíc metrů krychlových ropných látek, nikdo neregistroval. Kvůli ropné havárii financovala armáda výstavbu vodovodu ve Všejanech a Čachovicích. Sanační práce a pravidelné kontroly financované Ministerstvem životního prostředí se provádí až doposud v lokalitách Milovice - Mladá, Čachovice, na letišti Boží Dar, v lese u Všejan a Zelené u Luštěnic.

Odchod Sovětských vojsk

Již v roce 1988 se s tzv. sovětskou přestrojkou začala měnit i vojenská doktrína z útočné na obrannou, a v souvislosti s tím se počítalo se značným snížením počtu vojsk v prostoru. Již na jaře 1989 bylo z Milovic odsunuto několik tisíc vojáků.

Po listopadové revoluci roku 1989 byla zahájena jednání o odsunu sovětských vojsk z Československa, která vyústila v dohodu a vytvoření komise pro dohled na jejich odsun v čele s poslancem Michaelem Kocábem v březnu 1990.

Odsun sovětských vojsk z území republiky proběhl ve třech etapách. V září 1990 začal odsun také z prostoru Milovice – Mladá. Každý měsíc odjíždělo z milovického nádraží denně asi 35 vagonů techniky a tři vagony vojáků, z Božího Daru startovalo i několik desítek letadel týdně, po silnici odjelo 27 kolon téměř s 2000 vozidly, velké množství vojáků odjelo rovněž pravidelným rychlíkem Milovice – Moskva, který byl vypravován až do 18.6.1991.

Odsun si vyžádal obrovské finanční náklady, např. jediný transport s 21 tanky, další technikou a 75 vojáky si vyžádal náklady 160 tisíc korun.

V lednu 1991 odletěl z letiště poslední bojový letecký pluk, v květnu 1991 odjel z Milovic poslední útvar, poslední řadový voják opustil Milovice v červnu 1991. Podle oficiálních údajů bylo odsunuto 73500 vojáků a 40 tisíc jejich rodinných příslušníků. Jako poslední z Československa odletěl dne 27.6.1991 velitel zrušeného sovětského vojska generál E.Vorobjov.

Po odchodu sovětské armády zůstalo území se značnými ekologickými škodami. Na pozemcích bylo nutno udělat pečlivý pyrotechnický průzkum, protože zde vojáci zanechali obrovské množství munice. Zůstalo po nich velké množství nejrůznějších objektů. Byla provedena nezbytná legislativní a organizační opatření – k 31.12.1991 byl zrušen VPP Mladá, ukončena

vojenská činnost, majetek byl předán do vlastnictví státu, prováděna byla sanace a prvotní rekultivace výcvikových ploch a vojenských zařízení. V září 1991 vláda zřídila Úřad pro řešení důsledků pobytu sovětských vojsk na našem území, do jehož působnosti pařil např. hydrogeologický průzkum a sanační práce, demolice havarijních objektů, náhrada škod fyzickým a právnickým osobám, převzetí objektů a finančních prostředků od sovětské strany. V témže roce bylo přijato tímto úřadem nulté vyrovnání pohledávek a závazků se sovětskou stranou, čímž však odpadl finanční zdroj ze sovětské strany na odstranění především ekologických škod. V listopadu 1992 pak byla ukončena činnost tohoto úřadu v souvislosti se zrušením ČSFR. Předání činnosti i kompetencí úřadu a převod Ministerstvu životního prostředí potvrdilo usnesení vlády ČR v lednu 1993, přičemž zabezpečení sanačních prací v lokalitách působnosti České armády bylo ponecháno v kompetenci Ministerstva obrany. V roce 1991 za iniciativy italského velvyslanectví poskytlo italské ministerstvo obrany finanční prostředky a došlo k renovaci hřbitova ve výcvikovém prostoru. Byly zbourány objekty a betonové plochy po rusech, obnoveny kříže, odstraněny náletové dřeviny a vytvořena parková úprava. Budova, která armádě sloužila jako ohřívařna olejů, byla přestavěna na pietní místnost s expozicí historie hřbitova. Každoročně se zde v listopadu koná za účasti italské strany pietní akce.

Bývalý VVP v současnosti

Ohromné prázdné území, kde se vystřídaly od dob Rakousko-uherska pětkrát armády čtyř států, nyní zůstalo bez využití.

V listopadu 1991 navštívil Milovice premiér Petr Pithart, a po letu vrtulníkem nad letištěm Boží Dar a Mladou řekl, že toto území je předurčeno pro netušený rozvoj a vláda učiní potřebné kroky, aby bylo využito. V následujících letech nejenže se však nic nedělo, ale díky nečinnosti vlády a kompetentních orgánů se prostor postupně znehodnocoval, nikdo jej neudržoval a mnohé objekty byly vykradeny a zdevastovány.

Po další návštěvě vlády v čele s premiérem Václavem Klausem v prostoru za účelem poznání problematiky VVP Mladá a po neúspěšných soutěžích na komplexní využití a revitalizaci prostoru, kdy se počítalo se zájmem zahraničních investorů a vybudováním mezinárodního leteckého terminálu, bylo nakonec rozhodnuto postupovat standardní cestou privatizace. Byla založena státní rozpočtová organizace Privum při Ministerstvu hospodářství, jejímž úkolem bylo vykonávat identifikace, převzetí, ocenění, evidenci, správu a privatizaci státního majetku.

Tehdy přišla automobilka Škoda Auto s návrhem vybudovat v prostoru zkušební polygon pro testování automobilů, kde by byl zabrán prostor o rozloze 370 hektarů převážně lesní plochy, a který by byl oplocený a přísně střežený před novináři i konkurencí. Měla zde vyrůst rychlostní klopená dráha po obvodu území a uvnitř vozovky z různých materiálů. V obyvatelích okolních obcí, kde si ještě mnozí zachovali v paměti vlny vystěhovávání rodin, však tento projekt vyvolal silnou vlnu nevole. Také ekologové a biologové hájili unikát místní krajiny s březovými háji, vřesy a janovci a vzácnými společenstvy s desítkami druhů ohrožených či v České republice ojedinělých živočichů. Škodovka musela nakonec od projektu ustoupit.

Chátrající letiště Boží Dar bylo v říjnu 2006 předáno do kompetence Středočeského kraje se

záměrem jeho znovuvyužití. O vojenské historii v této oblasti vypovídá Muzeum Milovicka v bývalém kulturním domě sovětských důstojníků, a také tradiční akce dobrovolníků z klubů vojenské historie.

Dnes jsou některé objekty již rozprodány fyzickým i právnickým osobám. Objekty a pozemky spadající do katastrů okolních obcí byly postupně převedeny do jejich vlastnictví.

Zdroj informací:

Jan Řehounek: Osudové okamžiky – Sto let vojenského výcvikového prostoru Milovice-Mladá

Tato publikace byla vydána v roce 2006 v nakladatelství Jan Řehounek - Kaplanka, v roce 2008 obdržela hlavní Cenu Miroslava Ivanova za regionální literaturu udělovanou Klubem autorů literatury faktu. Kniha, která komplexně mapuje celou historii VVP Milovice-Mladá od jeho vzniku až po jeho zrušení.